

BELSŐ PIACI HARMONIZÁCIÓS
HIVATAL

(VÉDJEYEK ÉS FORMATERVEZÉSI MINTÁK)

EURÓPAI POLGÁROK és a SZELLEMI TULAJDON: ÉSZLELÉS, TUDATOSSÁG ÉS MAGATARTÁS

BEVEZETŐ ÖSSZEFOGLALÁS

Ez a kutatás egy kvantitatív felmérés eredményeit mutatja be, a kvalitatív fázisban és a szakirodalom tanulmányozása során gyűjtött benyomásokkal finomítva és árnyalva. A helyzetelemzés első része a szellemi tulajdonjogokhoz javarészt kedvezően hozzáálló európai polgárokról rajzol képet; az európaiak ugyanis meg vannak győződve arról, hogy a szellemi tulajdonjogok országuk gazdasági és társadalmi szervezetének fontos pillérét alkotják, és támogatóan viszonyulnak a kapcsolódó szabályokhoz és azok érvényesítéséhez. Az eredmények azonban azt is mutatják, hogy még akkor is, ha az európaiaknak csupán egytizede vallja be nyíltan, hogy az elmúlt 12 hónapban szellemi tulajdonjogot sértő magatartást tanúsított, több mint harmaduk tolerálja a szóban forgó magatartást, ha szubjektívan értékeli azt.

Az ellentmondás oka az, hogy a két hozzáállás nem zárja ki egymást kölcsönösen. Az európai uniós polgárok nagy többsége határozottan támogatja a szellemi tulajdonjogokat, mégis úgy véli, hogy személyes szinten e szabályok megszegése indokolt lehet annak érdekében, hogy megbirkózzanak a korlátozott vásárlóerő következményeivel, vagy tiltakozzanak a piaccgazdaság és a prémiummárkák által vezérelt gazdasági modell ellen. Ez a nyilvánvaló ellentmondás kiemeli a helyeselt elvek (amelyek a társadalom egészét tekintve igazak) és a pragmatikus és talán önzőbb individuális életmód valósága közötti ellentmondást.

Az elkülönítés részben a szellemi tulajdon értéke megértésének hiányából, részben pedig abból fakadhat, hogy az európaiak nagy többsége szerint a szellemi tulajdon védelme nem elsősorban a hozzájuk hasonló fogyasztók és polgárok, hanem inkább a vállalkozások és a művészeti elit számára előnyös. Arra a kérdésre, hogy ki húzza a legnagyobb hasznot a szellemi tulajdon védelméből, az uniós polgároknak csupán 11%-a említette a fogyasztókat, kevesebb mint 20% uk pedig a kis- és középvállalkozásokat. Másrészt, több mint 40% említette a nagyvállalatokat és a híres művészeket, továbbá – kisebb mértékben – a feltalálókat mint a szellemi tulajdon védelmének fő kedvezményezettjeit.

Úgy tűnik tehát, törekedni kell arra, hogy bemutassuk, milyen értéket hordoz a szellemi tulajdon az európai polgárok mindennapi életében. Ez különösen a fiatal generációk esetében igaz, amelyek jelentősen eltérnek a többi korcsoporttól.

A KUTATÁS FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSAI A KÖVETKEZŐK:

I. – AZ EURÓPAIAK RAGASZKODNAK A SZELLEMI TULAJDON ALAPELVEIHEZ

Az európaiak ragaszkodnak a szellemi tulajdonhoz mint az országuk gazdasági és társadalmi szervezetét alkotó egyik alapvető elemhez. Konszenzusos kötelék fűzi őket a szellemi tulajdonhoz: egyrészt a művészeti alkotás díjazása jogszerű módjának tartják, másrészt úgy vélik, segíti a termékek és szolgáltatások minőségének javítását és garantálását.

- Az uniós polgárok 96%-a szerint fontos, hogy a feltalálók, az alkotók és az előadóművészek megvédhessék jogukat, és díjazást kapjanak munkájukért.
- Az uniós polgárok 86%-a egyetért azzal, hogy a szellemi tulajdon védelme fontos, mert hozzájárul a termékek és szolgáltatások minőségének javításához és garantálásához.

Az európai uniós polgárok emellett nagymértékben elismerik a szellemi tulajdon fontos szerepét az innovációban és a gazdasági teljesítményben.

- Az uniós polgárok 76%-a egyetért azzal, hogy az innováció és a szellemi tulajdon egymással párhuzamos és egymást kölcsönösen feltételező jelenségek.

- 69% egyetért azzal, hogy azok a vállalatok, amelyek sok szellemi tulajdont hoznak létre, másoknál nagyobb mértékben járulnak hozzá a munkahelyteremtéshez és a gazdasági növekedéshez.
- Az uniós polgárok 67%-a egyetért azzal, hogy a szellemi tulajdon védelme nélkül gazdasági káosz alakulna ki.

Ez a ragaszkodás azt eredményezi, hogy az európaiak túlnyomó többsége elítéli a szellemi tulajdonjogot sértő magatartást, konkrétan a hamisított áruk vásárlását. Csupán az uniós polgárok igen csekély hányada tartja ezt elfogadhatónak.

- A felmérésben megkérdezett uniós polgárok 84%-a nem ért egyet azzal az állítással, hogy „a hamisított termék vásárlása elfogadható, ha luxustermeőről van szó”.
- A felmérésben megkérdezett uniós polgárok 79%-a nem ért egyet azzal az állítással, hogy „a hamisított termék vásárlása elfogadható, ha az eredeti termék a vásárló lakóhelyén nem hozzáférhető”.
- A felmérésben megkérdezett uniós polgárok 74%-a nem ért egyet azzal az állítással, hogy „a hamisított termék vásárlása elfogadható, ha az eredeti termék ára túl magas”
- Amegkérdezett uniós polgárok 81%-a egyetért azzal az állítással, hogy „a hamisított termék vásárlása árt a vállalkozásoknak és a munkahelyeknek”. A megkérdezett uniós polgárok 71%-a egyetért azzal az állítással, hogy „a hamisított termék vásárlása támogatja a gyermekmunkát és az illegális kereskedelmet”.

A hamisított termékek bevallott vásárlása és/vagy a nyíltan vállalt illegális forrásból való letöltés valójában igen csekély mértékű a megkérdezett európai lakosság körében: tíz európaiból több mint kilenc azt mondja, hogy az elmúlt 12 hónapban egyáltalán nem vett hamisított terméket, illetve nem végzett illegális forrásból letöltést.

- A megkérdezett uniós polgárok 9%-a számol be arról, hogy az elmúlt 12 hónapban hozzáfért illegális forrásból származó tartalomhoz (letöltés vagy streaming útján) az interneten.
- A megkérdezett uniós polgárok 4%-a számolt be arról, hogy az elmúlt 12 hónapban szándékosan vásárolt hamisított árut, míg 6%-uk félrevezetés áldozata lett, ezért vásárolt hamisított terméket.

A demográfiai tényező azonban érdekesen finomíthatja az eredményeket:

- Az interneten található szerzői jog által védett tartalom illegális forrásból való letöltése megszerzése tekintetében az életkor különösen fontos: A 15 és 24 év közötti polgárok 26%-a számolt be arról, hogy az elmúlt 12 hónapban hozzáfért (letöltés vagy streaming útján) illegális forrásból származó szerzői jogi védelem alatt álló tartalomhoz. A 25–34 éves korosztályban ez az arány 17%-ra, a 35–44 évesek körében 9%-ra, a 45–54 évesek között 5%-ra csökken, az 55 éven felüliek körében pedig 2% alá esik.
- A férfiak és a nők eléggé hasonló vásárlási szokásokról számolnak be a hamisított termékekkel kapcsolatban, míg az illegális letöltés esetében azon férfiak aránya, akik saját bevallásuk szerint az elmúlt 12 hónapban végeztek ilyen cselekményt, több mint kétszerese a nők arányának (a férfiak 13%-a a nők 6%-ával szemben). Ez a tendencia a 15–24

éves korcsoport esetében is igaz, ahol a hamisított termék vásárlásáról beszámoló férfiak aránya hasonló a nőkéhez (a férfiak 7%-a szemben a nők 5%-ával), míg ugyanebben a korosztályban a nőkhöz képest 10 százalékkal több férfi számolt be arról, hogy szándékosan letöltött vagy streaming újtán hozzáfért illegális forrásból származó internetes tartalomhoz (a férfiak 31%-a a nők 21%-ával szemben).

- Ehhez hasonlóan úgy tűnik, az iskolai végzettség nem játszik szerepet a hamisított termékek tudatos vásárlásában, a szerzői jogi tartalmak illegális forrásból való megszerzése tekintetében viszont jelentős befolyásoló tényező: A tanulmányaikat 15. életévük betöltése előtt befejezett európaiak 3%-a számolt be arról, hogy az elmúlt 12 hónapban illegálisan letöltött szerzői jogi védelem alatt álló tartalmat, vagy hozzáfért ilyen tartalomhoz. Ez az arány a tanulmányaikat 16–19. életévük betöltésekor befejezett polgárok esetében 6%-ra emelkedik; a tanulmányaikat a 20. életévük betöltése után befejezettek körében 10%, a még mindig tanuló polgárok körében pedig 27%. Végül, tagállamonként és az Európai Unióhoz való csatlakozás időpontja szerint is különbségek mutatkoznak: az EU-hoz 2004 után csatlakozott tagállamok polgárainak 13%-a számolt be arról, hogy az elmúlt 12 hónapban hamisított terméket vásárolt, ezzel szemben a többi 15 tagállamban az arány ennek csupán harmada (4%). Ugyanez az eltérés az illegális letöltés vagy hozzáférés esetében nem érvényes, mivel az utóbbi esetben a különbség minimális.

II. – A SZELLEMI TULAJDON ALAPELVEINEK ELMÉLETI TÁMOGATÁSA MÖGÖTT ÖSSZETETT ÉS SOKSZOR ELLENTMONDÁSOS VALÓSÁG HÚZÓDIK MEG

A konkrét megállapítások szerint elméleti síkon általában pozitív a kép a szellemi tulajdonról. Ezt azonban mélyebb, szubjektív elemzéssel kell szembeállítani.

Az európaiak szellemi tulajdonról és a hozzá kapcsolódó fogalmakról alkotott felfogása messze nem következetes, és fontos hézagok mutatkoznak e jogintézmény önbevallásos/„szubjektív” és ellenőrzött/„objektív” megértése között.

Egyértelmű ellentmondás és eltérés van azon szubjektív értelmezés, miszerint az európaiak bevallásuk szerint rendelkeznek szellemi tulajdonnal, és az objektív tudás között, hogy ténylegesen rendelkeznek ilyen tulajdonnal.

Az európaiak háromnegyede azt állítja, hogy érti a „szellemi tulajdon” fogalmát és az ahhoz kapcsolódó szakkifejezéseket, mint pl. a szabadalom, a szerzői jog, a védjegy stb. fogalmát.

- A megkérdezett európai uniós polgárok 73%-a azt állítja, hogy jól ismeri a „szellemi tulajdon” fogalmának jelentését.
- A megkérdezett uniós polgárok 85%-a azt állítja, hogy jól ismeri a „szerzői jog” fogalmának jelentését.
- A megkérdezett uniós polgárok 79%-a azt állítja, hogy jól ismeri a „szabadalom” fogalmának jelentését.

Az objektív tudásra vonatkozó mutatók azonban más képet festenek – csupán az európai polgárok 13%-áról bizonyosodott be, hogy jól ismeri a szellemi tulajdon mögöttes tartalmát, 51%-uk szerény ismereteket árult el, 37%-uk tudása pedig gyenge volt a szellemi tulajdon vonatkozásában.

- A megkérdezett európaiak 46%-a tudja, hogy a „bizonyos idő elteltével a szabadalmaztatott találmányokat bárki jogszerűen lemásolhatja” állítás igaz.
- A megkérdezett európaiak 34%-a tudja, hogy „a földrajzi jelzések a termékeken elhelyezett részletes információk, amelyek panasz esetén azonosítják a gyártót” állítás nem igaz.
- A megkérdezett uniós polgárok 44%-a tudja, hogy „a termék külső megjelenése nem védhető le, csak a logók és terméknevek levédése lehetséges” állítás nem igaz.

Következésképpen az európaiak inkább csak hallottak már a szellemi tulajdonról és a hozzá kapcsolódó fogalmakról, semmint hogy valóban értenék azok részletes tartalmát.

A másik dolog, ami árnyaltabbá teszi az európaiak erős intellektuális viszonyulását a szellemi tulajdon alapelveihez, az, hogy bizonyos fokú toleranciával kezelik azt az elgondolást, hogy a szellemi tulajdonjog megsértésének esetei jogszerűnek minősülhetnek.

Az európaiak jelentős kisebbsége (mintegy harmada) kedvező színben látja a hamisítást, a vásárlóerő megőrzése „okos” módjának, továbbá a nagy prémiummárkák és a kiegyensúlyozatlan gazdasági rendszer elleni „tiltakozásnak” tartja.

Bár etikai szempontból elítélik, és véleményük szerint makrogazdasági szinten rendkívül negatív hatást gyakorol, a hamisítást mégis kedvezőbb színben látják, amikor egyéni perspektívából és a személyes hasznot tekintetbe véve nézik.

- A megkérdezett uniós polgárok 34%-a egyetért azzal az állítással, hogy „a hamisított termék vásárlása okos vásárlást tesz lehetővé, aminek révén Ön beszerezheti az Ön által kívánt árucikkeket, ugyanakkor megőrizheti vásárlóerejét”.
- A megkérdezett uniós polgárok 38%-a egyetért azzal az állítással, hogy „a hamisított termék vásárlása tiltakozás, és egyben ellenállás a piacvezérelt gazdasággal és a nagy prémiummárkákkal szemben”.

A fenti vélekedések eloszlása nem egyenletes az uniós lakosság körében, erősen függ a válaszadók életkorától, foglalkozásától és lakóhely szerinti országától. A két állítás (a hamisított áru vásárlását „tiltakozásnak” és/vagy „okos vásárlásnak” látják) hasonló mintát követ:

- **Úgy tűnik, az életkor igen erősen figyelembe veendő tényező:** minél fiatalabb uniós polgárról van szó, annál valószínűbb, hogy egyetért a fenti állításokkal. A 15–24 éves uniós polgárok 49%-a egyetért azzal, hogy a hamisított termék vásárlása „tiltakozásként” is értékelhető, és ez a szám az életkor emelkedésével folyamatosan csökken: a 25–34 évesek körében 44%, a 35–44 évesek körében 38%, a 45–54 évesek körében 35%, az 55–64 évesek körében 34%, a 65 éves vagy idősebb polgárok körében pedig 32%. Ezzel szemben a 15–24 éves uniós polgárok 52%-a egyetért azzal, hogy a hamisított termék vásárlásával a fogyasztó „okos vásárlást” hajt végre; ez a szám is folyamatosan csökken az életkor emelkedésével: a 25–34 évesek körében 39%, a 35–44 évesek körében 34%, a 45–54 évesek körében 31%, az 55–64 évesek körében 29%, a 65 éves vagy idősebb polgárok körében pedig 25%.

- A vélekedések ezenkívül a válaszadók foglalkozásától függően is jelentősen eltérnek egymástól. A munkát kereső uniós polgárok 50%-a egyetért azzal, hogy a hamisított áru vásárlása „tiltakozásnak” is tekinthető, míg az uniós polgárok esetében mért átlag 38%. Ez az adat a „vezetők és csoportvezetők” és a „fizikai dolgozók” körében is az átlagnál magasabb (46, illetve 44%), de a legmagasabb a „diákok” között (50%, a foglalkozási csoportok körében mért legmagasabb egyetértési adat).
- Az iskolai végzettség nem befolyásolja egyenes arányban az e kérdésre kapott válaszok eredményét. Megjegyzendő azonban, hogy a leghosszabb ideig tanuló polgárok (azaz akik 20. életévük után fejezték be tanulmányaikat) egyetértési szintje a legalacsonyabb (35%-uk ért egyet azzal, hogy a hamisított termék vásárlása tiltakozásnak tekinthető).
- Általában véve a két állítással való egyetértés szintje jelentősen magasabb az EU-hoz 2004 után csatlakozott tagállamokban (ezekben a tagállamokban 45% ért egyet azzal a felfogással, hogy a hamisított termék vásárlása tiltakozásnak tekinthető), mint a többi tagállamban (ahol 36% ért egyet az állítással).

Az európaiak legfiatalabb generációja vélekedésének és hozzáállásának elemzése is mutatja, hogy a 15–24 éves polgárok a legtoleránsabbak a hamisítással és az illegális letöltéssel szemben.

A fenti eredményeken felül, a fiatalabb generáció különösen hajlamos arra a vélekedésre, hogy az illegális forrásból való letöltés vagy a szerzői jogi védelem alatt álló tartalomhoz való illegális hozzáférés elfogadható – még akkor is, ha többségük általánosságban szintén ragaszkodik a szellemi tulajdon átfogó alapelveihez.

- Az európaiak 22%-a elfogadhatónak tartja a szerzői jogi védelem alatt álló tartalom illegális forrásból való letöltését vagy az ilyen tartalomhoz való illegális hozzáférést, amikor országában nincs ennek jogszerű alternatívája. A 15–24 éves korosztályba tartozó polgárok esetében ez az arány 20 százalékponttal magasabb (42%).
- Az európaiak 42%-a elfogadhatónak tartja a szerzői jogi védelem alatt álló tartalom illegális forrásból való letöltését vagy az ilyen tartalomhoz való illegális hozzáférést, amennyiben az magáncélra, személyes használatra történik. A 15–24 éves korosztályba tartozó polgárok körében ez az arány 15 százalékponttal magasabb (57%).

A szellemi tulajdon elsődleges hasznélvezőire vonatkozó kérdések elemzése némi magyarázattal szolgálhat a fentiekben vázolt ellentmondásra.

Arra a kérdésre, hogy kinek származik a legtöbb haszna a szellemi tulajdon védelméből, csupán az európaiak tizede mondja azt, hogy a „fogyasztókat, mint mi magunk”, sokkal gyakrabban említik a nagyvállalatokat és a sikeres művészeket, akik e szabályok és azok érvényesítésének elsődleges hasznélvezői.

Ez is mutatja azt a felfogást, miszerint a szellemi tulajdon főként az elitek érdekeit szolgálja, megmutatja továbbá, hogy a nagyközönség nem érti vagy nem ért azzal egyet, hogy milyen értéket nyújt a szellemi tulajdon általánosságban az európai polgárok számára.

Legális kínálat

Ebben a részben kifejezetten rákérdeztek a tipikusan szerzői jogi védelem alatt álló internetes tartalmakhoz (zene, filmek, televíziós adások, könyvek, élő sportesemények, fényképek, újságok vagy videojátékok) való legális hozzáférési lehetőségekre.

A legális letöltési lehetőségek ismertsége nagyrészt a tartalomtól függ. A zene esetében viszonylag magas (az európaiak 65%-a tudja, hogy országában léteznek legális lehetőségek zene letöltésére vagy streamelésére); az európaiak több mint fele tudja, hogy van legális lehetőség filmekre (56%), újságokra (55%), televíziós sorozatokra (51%) és könyvekre (50%) vonatkozóan; kevesebb mint felének van tudomása ugyanerről a videojátékok (46%), fényképek (46%) és sportesemények élő közvetítése (44%) esetében.

A legális internetes hozzáférési lehetőségek ismertsége országonként jelentős eltérést mutat. A tartalomtól függetlenül a legális lehetőségekről általánosságban az északi országokban (Dániában, Svédországban, Finnországban), az angolszász országokban (Egyesült Királyság, Írország), Belgiumban és Hollandiában tudnak a legtöbben. Ezzel szemben a legális lehetőségek Horvátországban, Bulgáriában, Romániában, Lengyelországban, Máltán és Olaszországban a legkevésbé ismertek (messze az európai átlag alatt). A fiatalabb generációk, akik körében az illegális letöltés a legelterjedtebb, sokkal jobban ismerik a legális lehetőségeket. Ezek ismertsége – bármely tartalom vizsgálata esetén – az európai átlagnál legalább nyolc százalékponttal magasabb a fiatalabb generációkban:

- A 15–24 évesek 83%-a tudja, hogy léteznek legális zeneletöltési lehetőségek.
- A 15–24 évesek több mint kétharmadának tudomása van arról, hogy vannak legális lehetőségek filmek (67%), illetve televíziós sorozatok (65%) letöltésére.
- Tíz válaszadóból hatan azt állítják, hogy tudják, hogyan lehet jogszerűen hozzáférni újságokhoz (63%), fényképekhez (62%) és könyvekhez (60%).
- A fiatal generáció többsége tudja, hogyan lehet jogszerűen hozzáférni videojátékokhoz (55%) és élő sportesemények közvetítéséhez (55%).

E legális szolgáltatások minőségét és sokféleségét az európaiak kedvezőnek tartják. A 15–24 évesek körében azonban még mindig van egy jelentős kisebbség (a korosztály mintegy harmada), akik az illegális hozzáférési lehetőségeket vonzóbbnak tartják:

- Az európaiak 55%-a osztja azt a nézetet, miszerint „a legális szolgáltatások által kínált tartalom minősége legalább olyan jó, mint amit az illegális megoldások nyújtanak”, 27%-uk pedig nem ért egyet ezzel. Azok körében, akik mindkét lehetőséget jól ismerik, azaz a fiatalabb generációk esetében az arány a 15–24 éveseknél 63%:33%, a 25–34 éveseknél 61%:30%. A fiatal európaiak egyharmada tehát úgy véli, hogy az illegális tartalom jobb minőségű.
- Azt a tényt, hogy a legális szolgáltatások kínálatai legalább annyira sokfélék, mint az illegálisak, az európaiak 50%-a elismeri, ugyanakkor 30%-uk nem ért egyet ezzel. A 15–24 évesek körében ez az arány 55%:39%, a 25–34 éveseknél pedig 54%:37%. Tíz fiatal európaiból csaknem négy azt állítja, hogy az interneten található illegálisan hozzáférhető tartalom választéka nagyobb, mint a legálisan elérhető tartalmaké.

■ Az európaiak 19%-a volt már olyan helyzetben, hogy nem tudta, hogy egy oldal, ahonnan zenét vagy videókat lehet letölteni, jogszerű-e, és 12%-uk ténylegesen is utánanézett, hogy egy letöltésre szolgáló oldal legális-e vagy sem. Megjegyzendő, hogy a 15–24 éves korosztály körében ezek az adatok sokkal magasabbak, hiszen 42%-uk szeretne volna tudni, hogy egy oldal, ahonnan zenét vagy videókat le lehet tölteni, legális-e, és 26%-uk ténylegesen is utánanézett, hogy egy letöltésre szolgáló oldal jogszerű-e vagy sem.

A szerzői jog által védett tartalmakhoz legális hozzáférést biztosító szolgáltatások létezése és azok ismerete befolyásolhatja e tartalmak illegális felhasználását, mivel az európaiak 80%-a egyetért azzal az állítással, hogy „ha van megfizethető legális elérési lehetőség, inkább engedélyezett platformról férek hozzá/töltök le tartalmat, nem pedig illegálisan”, és ez az arány a 15–24 éves korosztályba tartozó polgárok körében is pontosan ugyanennyi.

